

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2010
FORFATTER:	Tønnes Bekker-Nielsen
TITEL:	En familiesaga i Kokolaj Kirke.
KORT RESUME:	Om epitafierne for Ancher, Mathias og Johan Joachim Anchersen fra 1700-tallet.

EN FAMILIESAGA I NIKOLAJ KIRKE

AF TØNNES BEKKER-NIELSEN

På sydvæggen i Skt. Nikolaj Kirkes tværskib hænger tre latinske epitafier fra 1700-tallet til minde om tre generationer af familien Anchersen: Ancher (1644-1701), Mathias (1682-1741) og Johan Joachim Anchersen (1721-1785). Epitafiernes oprindelse og deres udsmykning er grundigt behandlet i *Koldingbogen* 1985, i bogen *Skt. Nikolaj Kirke i Kolding* fra 1987, og senest i *Danmarks Kirker*, hvorfor detaljerne i beskrivelsen ikke skal gentages her.

I stedet vil vi se nærmere på indskrifterne og den familiehistorie, de tilsammen har at fortælle. Det er i sig selv bemærkelsesværdigt, at de tre indskrifter alle er affattet på latin. Engang havde latin været det enerådende sprog til gravmæler, men både i hertugdømmerne og kongeriget blev det lige så stille fortrængt af folkesprogene, og allerede i 1600-tallet var dansk – som det kan ses af andre gravsten i Skt. Nikolaj Kirke – det almindeligt brugte sprog til indskrifter.

DET BEGYNDTE I KOLDING

Anchersen-slægten havde lange rødder på Kolding-egnen. Ancher Anchersens farfar var sognepræst i Egtved og hans morfar slotsforvalter på Koldinghus. Hans far, Ancher Sørensens (1608-1682), var sognepræst i Kolding og provst over Brusk Herred. I 1661, året

efter enevældens indførelse i Danmark, blev Ancher Anchersen student og studerede først ved Københavns Universitet og derefter i Tyskland. Efter sin hjemkomst udnævntes han til rektor for den lærde skole i Kolding. "Lærde skoler" fandtes dengang i de fleste købstæder. Deres opgave var at forberede eleverne til universitetet, svarende til nutidens gymnasier.

Ved faderens død i 1682 overtog Ancher Anchersen den ledige stilling som sognepræst ved Skt. Nikolaj Kirke. Han var tydeligvis en anset mand på egnen, for da hans første hustru var død i 1685, gjorde han et særdeles godt parti ved at gifte sig med enken Anna Obling, som efter sin første mand, Jens Jørgensen, Jelling, havde arvet Låge Hovedgård mellem Vejle og Tørring.

Kongen, Christian 5., opholdt sig jævnligt på Koldinghus, og under et af sine besøg i Kolding hørte han sognepræsten prædike. Anchersen må have gjort et godt indtryk på kongen, for da den unge kronprins Frederik (den senere Frederik 4.) i 1692 drog ud på en dannelsesrejse gennem Europa, blev Anchersen sendt med som hofprædikant for den unge og noget ustyrlige tronfølger.

Kort efter kronprinsens hjemkomst i foråret 1693 blev embedet som biskop over Ribe Stift ledigt. Kongen, der må have været godt tilfreds med Anchersens indsats som prinsens

rejsefælle, udnævnte ham til biskop i Ribe, hvor bispestolen kort forinden var blevet ledig ved biskop Christen Lodbergs død.

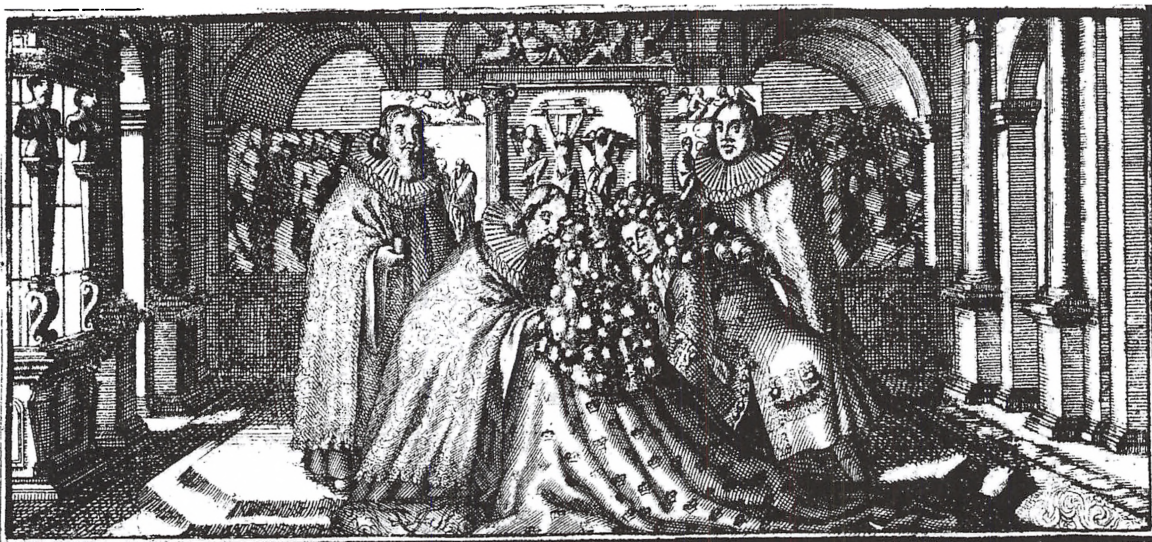
Højdepunktet i Anchersens forhold til kongehuset blev nået i 1700, da hans tidligere rejsefælle blev salvet på Frederiksborg som kong Frederik 4. Anchersen var en af de tre gejstlige, der foretog den højtidelige handling. Ceremoniellet foreskrev, at Sjællands biskop var førsteordinator og forestod den egentlige salving bistået af en biskop fra Norge og én fra Jylland. Sjællands biskop var på dette tidspunkt Henrik Bornemann, som senere udgav en bog om salvingen illustreret med kobberstik.

Året efter døde Ancher Anchersen, men nåede dog lige at opleve sin søn Mathias blive rektor for den lærde skole i Fredericia.

EN LOVENDE UNG MAND

Mathias Anchersen var født 1682 og dimitteredes 1698 fra den lærde skole (Katedralskolen) i Ribe. Derefter drog han til København for at studere "østerlandske sprog". Mathias Anchersen var uden tvivl en sproglig begavelse. Juristen Bolle Luxdorph, hvis skrifter er en vigtig kilde til 1700-tallets historie i stort og småt, fremhæver Mathias Anchersen som en fremragende latinsk stilist – men nævner også, at han var berygtet for sit hidsige temperament.

Biskopperne havde tilsynet med skolevæsenet i deres stift, både grundskolerne og de lærde skoler. Rektorerne blev udnævnt af kongen, men det har næppe skadet unge Anchersens muligheder, at hans far var stiftets

Salvingen af Frederik 4. på Frederiksborg i 1700, fra side 92 i Henrik Bornemanns bog *Den Hellige og meget Højtidelige Kongl. Salvings Act.* Kongen ses knælende og fra ryggen; stående tv. Ancher Anchersen. Gengivet efter Poul Eller, *Salvingerne på Frederiksborg.*

biskop og en god ven af hoffet. Det er trods alt ikke enhver, der bliver gymnasierektor i en alder af 19 år.

I sit nye job fik Mathias Anchersen lejlighed til at udvikle sin interesse for østerlandske sprog. Som en af de få byer i den danske konges lande, hvor jøder kunne slå sig ned, havde Fredericia en jødisk menighed med egen synagoge. Gennem samtaler med rabbinerne og studier i deres bibliotek samlede Mathias Anchersen materiale til sin disputats om hebraisk rabbinisk terminologi, som han forsvarede i 1704.

Nu var Mathias Anchersen dr.theol., og snart efter blev han, der stadig ikke var fyldt 25, *professor designatus* ved Københavns Universitet, dvs. at han fik lovning på ansættelse i det næste ledige professorat inden for hans område. Han fik ydermere tildelt et kongeligt rejsestipendium, som gav ham mulighed for at studere i Holland, Tyskland og England. Nogle år efter sin hjemkomst blev han viet til Theodora Bygball, datter af en velstående norsk familie, men hun døde efter mindre end tre måneders ægteskab. Året efter, 1712, giftede han sig igen, denne gang med Maria Elisabeth Meichen, hvis far havde været knyttet til hoffet som konfessionarius for prins Jørgen. Sammen fik de ikke mindre end tretten børn.

Indtil nu havde Mathias' karriere været hurtig og lovende, men efter 1710 virker det som den går i stå. Efter disputatsen udkom yderligere en bog fra hans hånd (en tekstudgave af et arabisk digt, *Poema Tograi* (1707), men derudover kun nogle mindre artikler. Blandt Det kongelige Biblioteks samlinger findes et enkelt manuskript af Mathias Anchersen, en afskrift af en tekst i et engelsk

bibliotek. Mens han ventede på det ledige professorat, underviste Mathias Anchersen et årti lang i matematik og løste sideløbende forskellige administrative opgaver ved universitet. I 1720 blev han sognepræst i Tårnby, 1726 avancerede han til Trinitatis Kirke i hjertet af København. Var Anchersen forblevet i Tårnby, havde vi måske kendt flere manuskripter fra hans hånd. Nu gik hele hans indbo op i luer ved Københavns Brand 1728.

GRAVSKRIFTEN OVER ANCHER ANCHERSEN

Muligvis gav branden Mathias lejlighed til overvejelser om det jordiske livs forgængelighed. I hvert fald erhvervede han og to søskende året efter et indmuret gravkammer i Skt. Nikolaj Kirke "til evindelig eje og brug" for 33½ rigsdaler – en anelig pris i datidens mønt. For det samme beløb kunne man have købt fire heste. Gravkammeret fandtes på korets nordside, og i det nordre sideskib blev der opsat et fornemt epitafium med et miniatureportræt af Ancher Anchersen og en sort indskrifttavle i barok indfatning. Epitafiet blev ved kirkens restaurering i 1970'erne flyttet til sin nuværende plads på kirkens sydside.

Den lange indskrift lyder, på latin og i oversættelse:

*D(omino) o(ptimo) m(aximo) s(anctissimo).
Hic situs est Ansgarius Anchersen, Dominus de
Laage, S(acro)s(anctæ) theol(ogicæ) D(octor) et
Episcopus Ripensis, Qui Incomparabili morium,
Ingenii Eruditionis Eloquii, gloria domo forisque
clarissimus, Scholæ Cold(ingensi) Annos XVI
præfuit Rector, Eccles(ia) Cold(ingense) IX
ann(is) docuit Pastor Prim(us) Præpos(itus).
Interea Regi Friderico IV Europam in iuven-*

Epitafiet over Ancher Ancheresen. Foto: Arnold Mikkelsen, Nationalmuseet.

tute lustranti, Confessionarius ac Concion(em) aul(am) adstitutus, redux Diocesis Ripens(em) ann(is) VIII præsedit Episcopo. Regiæ Friderici IV Unctioni in Arce Fridericibur(go) die XV Apr(ilis) MDCC adstitit Ordinator Tertius. In matrim(onium) duxit primo Mariam Petræam

Ex qua IV Filios et IV Filias suscepit; Secundo Annam Obling, Dominam de Laage. Ann(o) MDCCI mens(e) Jun(io) Ripis pie obiit Annos LVII natus. Memoriam Immortalis Præsulis acerbe recolunt Non modo Templâ Scholæ et Ptochotrophia Dioeces(is) Rip(ensis) Quorum commodo invigilaverat inconnivus, Verum, Orbis Litteratus, cuius decori excubuerat Pietatis, Integritatis Virtutumque omnium Exemplum inimitabile. Monumentum hoc superstites nunc Liberi Parenti Desideratissimo Mathias, Dorothea et Anna Margareta Anchersen Posuerunt inconsolabiles.

”Til Herren den bedste, største og allerhelligste. Her ligger Ancher Ancheresen, herre til Laage, doktor i den helligste teologi og biskop af Ribe, som var berømt hjemme og ude for sin uforlignelige vandel, sin lærde dannelse og veltalenhed; han forestod i 16 år skolen i Kolding som rektor, prædikede i 9 år ved kirken i Kolding som provst. Derefter blev han, da Frederik 4. i ungdommen berejste Europa, sendt med denne som konfessionarius og hofprædikant. Efter sin tilbagevenden forestod han i 8 år Ribe Stift som biskop. Han deltog som tredje ordinator ved kong Frederik 4.s salvnings på Frederiksborg slot den 15. april 1700. Han tog i ægteskabet først Maren Pedersdatter, ved hvem han fik fire sønner og fire døtre, derefter Anna Obling, frue af Laage. I juni måned i året 1701 døde han i Ribe, 57 år gammel. Ikke kun kirker, skoler og fattiggårde i Ribe Stift, over hvis tarv han vågede uden ophør, holder med smerte mindet om den udødelige førstemand i live, men også den lærde verden, over hvis hæder han vogtede som et uforligneligt eksempel på fromhed, ærlighed og alle dyder. Dette minde satte hans nu overlevende, utrø-

stelige børn Mathias, Dorte og Anne Margrete Anchersen over deres dybt savnede op-hav”.

Der er ingen tvivl om, at indskriftens forfatter må være den sproglærde Mathias Anchersen. Teksten vidner om en god sans for ordenes betydning og for deres tvetydigheder: *dominus* kan således betyde både ”ejer” og ”herre”, og *dominus de Laage* kan altså læses enten som ”ejer af Låge” (hvad Ancher Anchersen, takket være sit ægteskab med Anna Obling var) og som det mere aristokratiske ”herre til Låge”.

Det højtidelige udtryk ”doktor i den helligste teologi” røber heller ikke, at Ancher havde fået sin doktorgrad ”ved kongelig anordning”, dvs. uden at have forsvaret nogen disputats. I store dele af Europa havde fyrsterne retten til at udnævne magistre og doktorer ved en anordning, på latin *bullā* – deraf betegnelserne *magister bullatus* hhv. *doctor bullatus*. De nød langtfra samme anseelse som de ordinære magistre og doktorer, og på tysk havde begrebet ”Bullendoktor” en decideret nedsettende klang. I den tidlige enevældes Danmark benyttede kongen lejlighedsvis denne ret til at tildele doktorgrader – for eksempel var Anchersens forgænger i bispestolen, Christen Lodberg, også en *doctor bullatus*, hvis karrierevej i øvrigt lignede Ancher Anchersens: sognepræst, huslærer for Christian 5.s yngre broder prins Jørgen, biskop i Ribe, dr.theol. ved kongelig anordning. Efter 1736 blev der ikke længere udnævnt *doctores bullati*.

Indskriftens ordrige stil med snørklede sætningskonstruktioner er typisk for barokken. Heri og med brugen af sjældne gloser som det græske låneord *ptochotrophium* ”fattiggård” demonstrerer Mathias Anchersen sit

Detalje af epitafium over Ancher Anchersen.
Foto: Arnold Mikkelsen, Nationalmuseet.

overlegne kendskab til latin. Latiniseringen af faderens fornavn *Ancher* til *Ansgarius* genfinder vi i øvrigt i titlen på Mathias' disputats, hvor forfatteren præsenterer sig som *Mathias Ansgarii filius*, ”Mathias søn af Ansgar”.

EN TRØSTPRÆMIE

Mathias Anchersen tilbragte henved 25 år i venten på et professorat. Endelig, i 1731, blev der et teologisk professorat ledigt ved Københavns Universitet, men nu var Frederik 4. død, og sønnen Christian 6. følte sig ikke bundet af faderens løfter. I et brev til universitetet forklarer kongens nære medarbejder, den nyudnævnte overkammerherre Carl Adolf Plessen, at majestæten har tre gode grunde til at forbigå Anchersen: at denne ikke kan forvente et professorat, at han allerede har rigeligt at lave som præst ved Trini-

tatis Kirke – og at han i øvrigt er ”en døgenigt, som hverken fortjener en sognekirke eller et professorat”. Alligevel udnævntes ”døgenigten” Mathias Anchersen til biskop i Ribe senere samme år. Er nogen ved hoffet gået i forbøn for Mathias Anchersen, har kongen senere fortrudt sin hårde dom – eller vil majestæten blot have den hidsige teolog så langt væk fra hovedstaden som muligt?

Mathias Anchersens tid som biskop i Ribe blev ikke lykkelig. Hans temperament skaffede ham mange uvenner, og han havde flere sammenstød med den lærde skoles rektor, Christian Falster. Rektoren var otte år yngre end biskoppen, men en anset videnskabsmand som havde udgivet adskillige bøger og to gange takket nej til en lærestol ved universitetet. Det har naturligvis bidraget til Falsters selvbevidsthed og kan også have næret en vis misundelse hos biskoppen, der selv så længe havde ventet forgæves på et professorat.

Den første alvorlige konflikt, vi kender til, brød ud i 1733. Den lærde skoles subrektor havde forladt sin stilling, og Falster ansatte straks en ny uden at konsultere biskoppen. Anchersen klagede til kongen over, at afløseren hverken besad de nødvendige kvalifikationer eller var forhåndsgodkendt af biskoppen, under hvis tilsyn skolen hørte. Anchersen fik medhold i begge punkter, mens Falster fik en skarp kongelig reprimande, der næppe har gavnet samarbejdsforholdet.

I 1738 var den gal igen. Fra gammel tid havde der været tolv fripladser ved den lærde skole. Disse tolv elever fik gratis kost mod på skift at deltage i gudstjenesten fire ad gangen. Nu strammede biskoppen reglementet og forlangte, at alle fripladseleverne var til stede

ved gudstjenesterne – var en af dem fraværende, blev der trukket i hans kostpenge. Forslaget var helt i tråd med den pietistiske strømning, der dominerede ved hoffet, men alligevel forsøgte Falster sig med en klage til kongen. Både hans brev og Anchersens svar er bevaret.

Falster henviser til Christian 3.s fundats for skolen, og at det siden 1554 havde været tilladt de tolv disciple at dele gudstjenesterne mellem sig. Biskoppens krav er urimeligt, som Falster noget arrogant skriver ”... efterdi aldrig nogen Tøddel i høystbemeldte Fundatz paalegger Dennem dend Byrde”.

Anchersens replik lægger klart og kontant ud: ”Rektoren er sat under det biskoppelige Embedes Gouvernement, han har aflagt Ed paa at lyde Biskoppen ... Det kan ikke nytte, at Falster beraaber sig paa Fundatsen, Tiderne have forandret sig, nu gjelder Christian den Femtes danske Lov”. Dermed var det væsentlige sagt, men alligevel kaster Anchersen sig ud i et langt karaktermord på rektoren garneret med citater fra Falsters latinske værker. Læseren sidder tilbage med indtrykket af en mand, der har vanskeligt ved at sætte sin autoritet igennem og let ved at fortabe sig i detaljer. Det virker ikke helt overraskende, at biskoppen også havde svært ved at styre økonomien. Med hjælp fra en stiftsprovst – fra 1737 salmedigteren H.A. Brorson – kom der en vis orden på embedets finanser, men ikke på biskoppens egne, og ved sin død i 1741 efterlod han sig en stor gæld.

I det store perspektiv er Mathias Anchersen en trist skæbne, hvis bedste år var de tidligste. Den lange ventetid i forventning om et professorat har givetvis tæret, og det bispembede, han fik i stedet, men ikke havde øn-

sket, magtede han ikke at udfylde. Om han også, som kirkehistorikeren Christian Molbech antyder, var ”noget tilbøjelig til Drik”, kan ikke eftervises med sikkerhed.

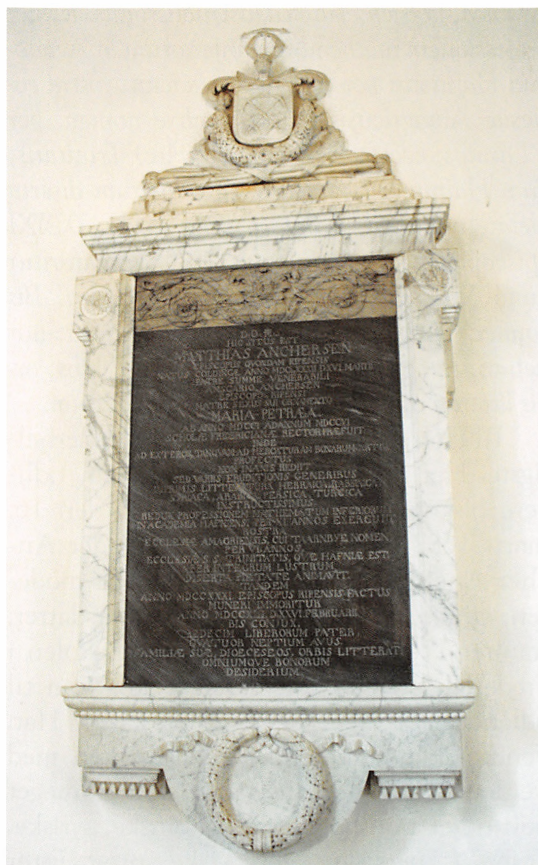
GRAVSKRIFTEN OVER MATHIAS ANCHERSEN

Sønnen Johan Joachim valgte, måske som en reaktion på faderens dårlige erfaringer, en sikker og traditionel karrierevej som jurist. Han blev født på Amager 1721, mens faderen var præst i Tårnby, studerede jura og blev højesteretsadvokat som 26-årig. Han giftede sig aldrig og fik ingen børn, men viste til gengæld en næsten faderlig omsorg for den unge jurist Peter Uldall, der i 1765 blev hans advokatfuldmægtig. Uldall skrev senere i sine erindringer, at ansættelsen hos Anchersen ”var begyndelsen til min Lykke”. Den unge fuldmægtig flyttede ind i Anchersens hus og blev boende dér de næste fem år.

I 1769 blev Uldall højesteretsadvokat, og i marts 1770 blev Anchersen udnævnt til højesteretsdommer (assessor) og justitsråd, hvorved han rykkede op i rigets embedselite. Der fulgte et par bevægede år med store omvæltninger i statens styrelse, og efter Struensees fald blev begge involveret i det retslige efterspil, Uldall som forsvarsadvokat for Struensee og dronning Caroline Mathilde, Anchersen som medlem af den talstærke Kommission af 13.3.1772, hvis opgave var at dømme i den kongelige skilsmissesag. Det var ikke første gang, Anchersen blev involveret i en delikat sag i de højere kredse. I 1765 havde han hjulpet den kendte viceadmiral og skørtejæger, greve C.C. Danneskiold-Samsøe ud af den knibe, som greven havde bragt sig i ved at

bortføre en af Det kongelige Teaters skuespillerinder.

I de samme københavnske kredse som Anchersen og Uldall færdedes tidens førende billedhugger, Johannes Wiedewelt, mester for det gravmæle, Johan Joachim Anchersen i 1771 fik udført til minde om sin fader. Nyklassicismen har afløst barokken, og Mathias' epitafium fremtræder stramt og enkelt i sammenligning med Anchers.

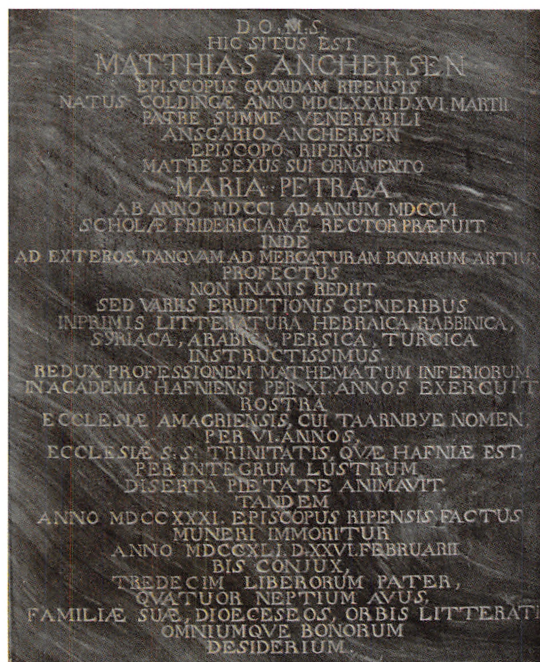
Epitafiet over Mathias Anchersen. Foto: Anders M. Aaboer, 2010.

Teksten på marmortavlen lyder:

D(omino) o(ptimo) m(aximo) s(anctissimo). Hic situs est Matthias Anchersen, episcopus quondam Ripensis, natus Coldingæ anno MDCLXXXII d(ie) XVI Martii patre summe venerabili Ansgario Anchersen, episcopo Ripensi, matre sexus sui ornamento Maria Petræa, ab anno MDCCI ad annum MDCCVI scholæ Fridericianæ rector præfuit; inde ad externos, tanquam ad mercaturam bonarum artium profectus. Non inanis rediit, sed variis eruditionis generibus: imprimis litteratura Hebraica, Rabbinnica, Syriaca, Arabica, Persica, Turcica instructissimus. Redux professionem mathematicum inferiorum in Academia Hafniensi per XI annos exercuit, rostra ecclesiæ Amagriensis, cui Taarnbye nomen, per VI annos; ecclesiæ s(acro)s(anctæ) Trinitatis, quæ Hafniæ est, per integrum lustrum diserta pietate animavit. Tandem anno MDCCXXXI episcopus Ripensis factus. Muneri immoritur anno MDCCXLI d(ie) XXVI Februarii. Bis coniux, tredecim liberorum pater, quatuor nepotium avus, familiæ suæ, dioeceseos, orbis litterati omniumque bonorum desiderium.

”Til Herren den bedste, største og allerhel- ligste. Her ligger Mathias Anchersen, tidli- gere biskop i Ribe, født i Kolding den 16. marts 1682 af den højærværdige fader An- cher Anchersen, biskop i Ribe, og af mode- ren, et pryd for sit køn, Maren Pedersdatter; fra året 1701 til 1706 forestod han skolen i Fredericia som rektor; derefter drog han til udlandet for at erhverve kundskaber. Han vendte ikke tomhændet tilbage, men med lærdom af flere slags: først og fremmest meget bevandret i de hebraiske, rabbinske, syriske, arabiske, persiske og tyrkiske sprog. Efter hjemkomsten virkede han gennem 11 år som lærer i den lavere matematik ved Køben-

Teksttavlen på Mathias Anchersens epitafium. Foto: Anders M. Aaboer, 2010.

havns Universitet, og ved sin udbredte from- hed bragte han liv til prædikestolen i den kirke på Amager, som kaldes Tårnby, gennem seks år, og derefter gennem en femårsperiode i den hellige Treenigheds kirke, som er i Kø- benhavn. Til sidst blev han i året 1731 biskop i Ribe. Han dør i embede den 26. februar 1741. To gange ægtefælle, fader til tretten børn, bedstefar til fire børnebørn, alt hvad hans familie, stiftet og den lærde verden kun- ne ønske sig”.

Ligesom ved epitafiet over Ancher An- chersen antyder enkelte elementer diskret, at familien hæver sig over den gemene hob. Egentlig var navnet Anchersen et patrony- mikon, og Johan Joachim kunne altså med

lige så god ret have kaldt sig *Madsen* efter sin far, men førte i stedet faderens efternavn som et slægtsnavn. At Anchersen er andet og mere end et banalt -sen navn understreges af våbenskjoldet, der kroner Mathias' epitafium, to korslagte ankre som et ordspil på navnet *Ancher*.

Selv om tekstens disposition følger gravskriften over Ancher Anchersen, er det også her tydeligt hvorledes barokkens snørklede stil har måttet vige for en ny tids idealer om klarhed og enkelhed. I skolen var Cicero det stilistiske forbillede og målestokken for "god latin". Et udtryk som *tanquam ad mercaturam bonarum artium profectus* er et direkte lån fra tredje bog af Ciceros *De officiis*, "Om pligterne", hvor Cicero i en lidt nedladende tone skriver til sin søn, der er rejst til Athen. I en dansk oversættelse fra 1776 lyder det "ligesom til et Sted, hvor der drives Handel med alle gode og nyttige Videnskaber". Ordet "handel" havde i oldtidens Rom en nedsættende klang, det ikke besad i 1700-tallets florissante København.

Den lange liste over Mathias Anchersens alsidige kundskaber i *litteratura Hebraica, Rabbinica, Syriaca, Arabica, Persica, Turcica*, virker stærkt ved sin monotone, repetitive rytme. At den lærde mand også kunne latin og græsk nævnes naturligvis ikke, det var en selvfølge. *Hebraica* og *Rabbinica* optræder hver for sig. Mente indskriftens forfatter, at der var tale om to forskellige sprog, eller ønskede han blot endnu et led til sin lange opremsning?

Syntaksen er mere klassisk, mindre indviklet end i indskriften over Ancher Anchersen, men forfatteren lægger stadig en vis distance til sin læser for eksempel ved at bruge *lustrum*,

romernes betegnelse for en censors femårige embedsperiode, hvor han slet og ret kunne have skrevet "fem år". I sidste sætning har han markeret, at han også behersker græsk, ved at bruge den græske genitivform *dioeceseos* "stiftets" frem for den mere almindelige latinske *dioecesis*.

Man noterer sig i øvrigt, at epitafiets indskrift nævner navnet på Mathias Anchersens moder, men ikke på nogen af hans to hustruer, hvoraf den sidste var Johan Joachims moder. Det er ligeledes påfaldende, at Maren Pedersdatters navn er fremhævet med ekstra store bogstaver, samme størrelse som Mathias Anchersen selv, og større end hendes mand, Ancher Anchersen. I det register, Johannes Wiedewelt førte over de gravmæler, han leverede, finder man en gengivelse af indskriften – men her er alene Mathias Anchersen fremhævet, mens *Maria Petræa* står i samme skriftstørrelse som resten af den lange tekst. Et sted mellem Wiedewelts skitse og den endelige indskrift er der altså foretaget en ændring, om hvis motiver man kun kan gisne. Havde Johan Joachim et særlig nært forhold til sin farmor – og et køligere forhold til sin mor? Eller skyldes ændringen en ikke-latinkyndig stenhugger, som fejlagtigt troede at *Mathias Anchersen* og *Maria Petræa* var mand og kone, og derfor huggede deres navne i samme størrelse?

GRAVSKRIFTEN OVER JOHAN JOACHIM ANCHERSEN

Da retsopgøret med Struensee var afsluttet, giftede Peter Uldall sig og stiftede familie, men bevarede kontakten til Anchersen både i retssalen og udenfor. Anchersen stod fadder

til parrets første barn og det andet, født 1777, fik fornavnene Johan Joachim.

1781 rykkede Johan Joachim Anchersen en rangklasse op og fik titel af konferensråd. Året efter møder vi ham som dommer i sagen mod den lollandske drabsmand Jeppe (Jens) Mogensen Bringstrup. Anklageren var Peter Uldall, som i 1783 avancerede til generalfiskal, dvs. statsadvokat. I november 1785 døde Johan Joachim Anchersen kort efter sin 64 års fødselsdag, og året efter blev hans epitafium, ligeledes udført af Johannes Wiedewelt, opsat i Skt. Nikolaj Kirke. Teksten lyder:

Hic situs est I(ohannes) Ioachimus Anchersen, Mathiæ filius, Ansgarii nepos, s(uæ) r(egiaë) m(aiestatis) a consiliis conferentiarum et assessor summi regnorum tribunalis, natus d(ie) III Nov(embris) MDCCXXI, denatus d(ie) XXI Nov(embris) MDCCLXXXV. Spes confisa Deo nunquam confusa recedit.

”Her hviler Johan Joachim Anchersen, søn af Mathias, sønnesøn af Ancher, hans kongelige majestæts konferensråd og dommer ved rigernes højesteret, født den 3. november 1721, bortgået den 21. november 1785. Et håb der bekender sig til Gud, vender aldrig beskæmmet tilbage”.

Skønt kun femten år adskiller Johan Joachims epitafium fra indskriften over Mathias, er den stilistiske forskel mellem de to tekster slående, og de stammer næppe fra samme hånd. Som en mulig forfatter til gravskriften over Johan Joachim Anchersen er det nærliggende at tænke enten på Peter Uldall, hans yngre ven og protégé, hvis gravmæle på Assistens Kirkegård i øvrigt også er udformet af Wiedewelt, eller på C.F. Rottbøll som på boets vegne godkendte udkastet til hans grav-

Epitafiet over Johan Joachim Anchersen. Foto: Anders M. Aaboer, 2010.

mæle. Rottbøll var kendt som en dygtig latinsk stilist og havde studeret den ældre Cato, der ligeledes var kendt for sin tørre og ordknappe stil.

Hvor teksten på Mathias' epitafium er et stykke habil, men traditionel latinsk prosa efter ciceronisk model, lægger indskriften på

Johan Joachims epitafium sig efter den korte, ordknappe stil, der er karakteristisk for antikke romerske indskrifter. Det videnskabelige studium af de antikke indskrifter gjorde store fremskridt i 1700-tallet anført af det franske *Académie des inscriptions et des belles-lettres*. Man lærte i århundredets løb at beundre indskrifternes kortfattede og klare "lapidariske" stil. Selve ordet *lapidarisk* som stilbetegnelse vinder indpas i det danske sprog omkring 1700-tallets midte.

Indskriftens sidste sætning er et motto inspireret af Bibelens Salme 52. Det virker sprogligt stærkt ved sin metriske rytme og modstillingen *confisa-confusa* og findes som bygningsindskrift på adskillige huse fra 1600- og 1700-tallets Mellemeuropa. I den aktuelle sammenhæng fungerer det samtidig som et ordspil på Johan Joachims efternavn og de to ankre i hans "slægtsvåben": ankeret er det kristne symbol på håbet, *spes*.

I dag fremstår det ovale tekstfelt i Johan Joachims epitafium noget blegt. Af Wiedewelts skitse (nu i Danmarks Kunstbibliotek) og egne notater fremgår, at teksten oprindelig har været forgyldt: "mit vergoldeten Buchstaben".

EFTERSKRIFT

De tre generationer af familien Anchersen – Ancher, Mathias og Joachim – er hver for sig og tilsammen typiske for 1700-tallets Danmark. Alle tre karrierer bragte dem i kontakt med det enevældige kongehus: Ancher blev kronprinsens rejsefælle, Mathias faldt i unåde hos kongen, Johan Joachim sad til doms ved kongeparrets skilsmisse. Alle tre søgte en karriere i den enevældige stats tjeneste: den før-

ste i kirken, den anden ved universitetet, den tredje i retsvæsenet.

Alle tre valgte uddannelse som vejen til en høj stilling, det naturlige valg i enevældens Danmark, hvor den gamle godsejeradel efterhånden fortrængtes af en ny "kjoleadel", hvis position hvilede på dens uddannelse og dens rolle i kongens administration. Gravskriften over Ancher Anchersen understreger, at han i sit andet ægteskab tilhørte klassen af store jordejere. Hans søns og sønnesøns epitafier bærer de korslagte ankre, der understreger, at *Anchersen* nu er et slægtsnavn.

De tre generationer sluttede deres karriere i andre byer, men deres jordiske rester endte alligevel i Kolding. Alle tre fik en gravskrift på latin, det lærde sprog som tydeligt markerede den sociale afstand til mindre belæste koldingensere, der for længst var gået over til at minde *deres* døde på et sprog, enhver kunne forstå.

KILDER

Anchersen, Mathias: Qasidat al-burdah. Utrykt manuskript. Det kongelige Bibliotek, Cod. Arab. 296.
Bech, Svend Cedergreen: *Brev fra Dorothea. Af Charlotta Dorothea Biehls historiske breve*. Kbh. 1975.
Bornemann, Henrik: *Den Hellige og meget Højtidelige Kongl. Salvings Act og Festivitet, Som den 15. April Anno 1700 paa Friderichsborgs Slot og udi Friderichsborgs Slots-Kirke Med Begge Deris Kongl. Majestæter [...] Andægteligen og Højtideligen blev Celebreret*, Kbh. 1703.
Bruun, C.: *Falsteriana, indeholdende Nye Bidrag til Christian Falsters Historie og Udvalg af hans danske Brevvevling*. Kbh. 1869.
Danmarks Kirker, bind XVII:2, hæfte 7-9. Kirkerne i Kolding: Skt. Nikolaj Kirke. Kbh. 2009.
Daugaard, J.B.: Bidrag til en Karakteristik af Psalmedigteren, Biskop Hans Adolph Brorson, som Embedsmand. *Theologisk Tidsskrift* 2, 1838, 119-48.
Eller, Poul: *Salvingerne på Frederiksborg*. Hillerød 1976.
Inkvisitionskommissionen af 20. januar 1772, udgivet ved Holger Hansen, bind 1. Kbh. 1927.

De tre epitafier, som de hænger i dag i på sydvæggen i tværskibet i Skt. Nikolaj Kirke. Foto: Anders M. Aaboer, 2010.

Jørgensen, Tove, Vivi Jensen og Poul Dedenroth-Schou: *Skt. Nikolaj Kirke Kolding*, Kolding 1987, 201-203.
 Kryger, Karin: *Allegori og borgerdyd: Studier i det nyklassicistiske gravmæle i Danmark 1760-1820*. Kbh. 1985.
 Liebing, Christian: *Rektorers lange række, Koldingbogen 2004*, 47-62.
Luxdorphiana, eller Bidrag til den danske Literairhistorie, uddragne af Bolle Willum Luxdorps efterladte Samlinger ved Rasmus Nyerup, Kbh. 1791.
Luxdorps Dagbøger indeholdende Bidrag til det 18. Aarhundredes Stats-, Kultur- og Personhistorie, i Uddrag udgivne ved Eiler Nystrøm, 1-2, Kbh. 1915-1930.
 Matzen, Henning: *Kjøbenhavns Universitets Retshistorie 1479-1879*. Kbh.: Schultz.
 Molbech, C.: Danske, hidtil utrykte Breve, af og til historisk bekiendte Personer i det 18de Aarhundrede, *Historisk Tidsskrift* 1. rk. 4, 1843, 273-368.
 Moseholm, Knud og Aksel Nellemann: *Tre Epitafier i Sct. Nicolai kirke, Koldingbogen 1985*, 20-24.

Møller, Johannes: *Cimbria literata: sive scriptorum ducatus utriusque Slesvicensis et Holsatici*, bind 1. Kbh. 1744.
 Nielsen, Marjatta og Annette Rathje: *Johannes Wiedewelt: A Danish Artist in Search of the Past, Shaping the Future* (Acta Hyperborea, 11). Kbh. 2010
 Næsbye Christensen, Merete: *Det jødiske Fredericia 1675-1902 – et fristed i Danmark*. Fredericia 2002.
 Ringsing, Chr.: *Smedemordet i Nagelsti, Lolland-Falsters Historiske Samfunds Årbog* 13, 1925, 109-114.
 Tobiassen, P. og Sigvard Skov: *Kolding Sct. Nicolai Kirke gennem 700 Aar*, Kolding 1950.
 Uldall, Peter, *Efterladte Optegnelser af Generalfiskal P. Uldall, Dronning Caroline Mathildes Defensor* (Memoirer og Breve, 21), Kbh. 1914, genoptrykt 1969.
 Wiedewelt, Johannes; *Dagbogsoptegnelser*. Utrykt, Det kongelige Bibliotek, NKS 1396n.